

OBNOVA

Časopis za kulturu, društvo i politiku

Prosinac, 2017. godine

OBNOVA

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

UREDNIŠTVO

Davor Dijanović, Marin Sabolović

GLAVNI UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

TAJNICA UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

RECENZENTI

Prof. emeritus Tihomir Hunjak, dr. sc. Danijela Lucić, doc. dr. sc. Hrvoje Kalinić, dr. sc. Josip Dukić, mag. educ. soc. et mag. soc. Damir Miloš

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Ante Starčević

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-POŠTA

casopis.obnova@gmail.com

Davor Dijanović
davor.dijanovic@gmail.com

Marko Paradžik, mag. iur.
theodorospara@gmail.com

Matej Tolić, mag. iur.
matejtolic92@gmail.com

Mateo Baran, student prava
mateobaran1234@gmail.com

Ivan Trogrlić, student povijesti
trogrlic.ivan@gmail.com

Dino Ljubić, univ. bacc. ing. naut.
uvelavristina@hotmail.com

Ante Brešić Mikulić, mag. art.
ante.b.m@hotmail.com

Georgette Yvette Ponté, mag. art.
georgetteponte@gmail.com

Ivan Dadić, univ. bacc. ing. naut.
dada128@hotmail.com

Luka Matej Mahečić, student Medicinskog fakulteta
lukamatejmahecic@hotmail.com

Tihana Pšenko Miloš, mag. educ. croat., mag., mag.
comm.
tihana158@gmail.com

Marko Mustić, student sociologije
marko.mustic@gmail.com

GOST AUTOR

Mr. sc. Petar Marija Radelj
pemarade@gmail.com

AUTORI

SADRŽAJ

	Riječ urednika	8
	Davor Dijanović Razgovor s prof.dr.sc. Stipom Kutlešom	13
	Marko Paradžik Razgovor s prof.dr.sc. Žarkom Paićom	27
TEMA BROJA	Davor Dijanović Problem tehnike u filozofskoj misli Nikolaja Berdjajeva	48
	Matej Tolić, Mateo Baran Tehnologija u Tolkienovu međuzemlju	75
	Ivan Trogrlić Razvoj i primjena tehnologija proizašlih iz drugoga svjetskoga rata – komparativni prikaz na primjeru Njemačke i Japana	82
RAZNO	Davor Dijanović Dva znanstvena zbornika o Domovinskom ratu	94
	Petar Marija Radelj Protiv nasilja nad naravi, ženom i obitelji – očitovanje u javnu raspravu o potvrđivanju Istanbulske konvencije	98

	Dino Ljubić	
	Revolucija desete umjetnosti	115
UMJETNOST	Ante Brešić Mikulić	
	Veksilološka analiza i rekonstrukcija trijalističkih prijedloga do 1918.	134
	Ciklus likovnih radova autorice Georgette Yvette Ponté	
	Tijelo žene	156
	Perun	
	Bijela Smrt (pjesma)	163
	Marko Paradžik	
	Bića u daljini (pjesma)	164
	Ivan Dadić	
	Nezahvalnik (pjesma)	165
KNJIŽEVNOST	Luka Matej Mahečić	
	(jedna pjesma)	167
	Tihana Pšenko	
	(osam pjesama)	168
	Marko Musić	
	(četiri pjesme)	172
	Davor Dijanović	
	Gnjev pravednosti (pjesma)	176
	Marko Musić	
	Susret (kratka priča)	177
	Udruga Obnova	189

VEKSILOLOŠKA ANALIZA I REKONSTRUKCIJA TRIJALISTIČKIH PRIJEDLOGA **DO 1918.**

AUTOR

Ante Brešić Mikulić¹

Zastava s heraldičkom reinterpretacijom kraljevinskih (zemaljskih) grbova hrvatskih zemalja

Pregledni članak

Rukopis zaprimljen: 20. 08. 2017.

Rukopis prihvaćen za tisak: 10. 10. 2017.

Sažetak: Rad obrađuje različite trijalističke prijedloge koji se dotiču heraldičke i veksilološke interpretacije državnih simbola predloženih ili razmatranih u tim prijedlozima. Sagledavajući političke utjecaje koji nastaju u vrijeme velikih heraldičkih i veksiloloških promjena u znakovlju same K. u. K. monarhije u 19. i 20. stoljeću, pruža se moguća dodatna komparativna analiza i objašnjenje

¹ Ante Brešić Mikulić, mag. art., Krajiška 42, Zagreb, ante.b.m@hotmail.com

pojedinih trijalističkih prijedloga. Rad uspoređuje koliko to iskustvo utječe na simboliku prisutnu u državnim zajednicama nastalim nakon raspada Monarhije 1918.

Ključne riječi: *trijalizam, rekonstrukcija zastava, veksilologija, Austro-Ugarska, Kr. Hrvatska*

1. UVOD

Trijalizam predstavlja politički pokret i težnju da se uz dotadašnji dualistički poredak K. u. K. monarhije² ona preustroji uz dotadašnji austrijski i ugarski dio, stvaranjem trećega južnoslavenskoga³ ili hrvatskoga ravnopravnoga dijela.⁴ Može se smatrati da kao pokret svoje začetke ima u ilirizmu, no tek nakon uspostave dualističke monarhije 1867. i stvaranja glavnih teritorijalno-upravno-političkih jedinica Austrije i Ugarske, te napose nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. dolazi do važnijega pokreta i težnji za stvaranjem trećega ravnopravnoga dijela u K. u. K. monarhiji. Taj će pokret trajati sve do raspada K. u. K. monarhije 1918. Glavna struja vezana uz taj pokret počiva na hrvatskom intelektualnom građanstvu, časnicima i više političkih stranaka, među kojima je najviše onih pravaške orijentacije.⁵ Upravo među pravaškim ideolozima možemo vidjeti najveće privrženike trijalističkom uređenju Monarhije, koji svoje gledište temelje na pogledima i prijedlozima uređenja države začetnika pravaške ideologije Ante Starčevića, koji se zalagao za monarhiju temeljenu isključivo na labavijim vanjskim odnosima i personalnoj uniji.⁶ Potporu ili slaganje s trijalizmom ili reformama u tom se pravcu moglo vidjeti i među širim članovima hrvatske vladajuće habsburško-lotarinske loze, pogotovo kod kraljevića Rudolfa, nadvojvode Franje Ferdinanda, nadvojvode Leopolda Salvatora i naposljetku kralja Karla IV., koji je upravo prema

2 K. u. K. označava skraćenicu za *Kaiserlich und Königlich* (carska i kraljevska), koja je označavala zemlje pod habsburškom carskom i kraljevskom krunom i vlašću na prostoru srednje i jugoistočne Europe; država je poznatija pod nazivom Austro-Ugarska Monarhija. Nadalje u ovom tekstu koristim oznaku K. u. K. kao sinonim za tu državu.

3 Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, Zora, (1962), 1516.

4 Nikola Zvonimir Bjelovučić, *Trijalizam i hrvatska država*, Dubrovnik, nakladnik N. B., (1911), 3.

5 Srđan Budisavljević, *Stvaranje Države SHS*, Zagreb, JAZU (1958), 132–133.

6 Ante Starčević, „Republika ili Kraljevina“, *Izabrana djela*, priredio Blaž Jurišić, Zagreb, HIBZ (1943), 448–472.

svjedočanstvu hrvatskoga izaslanstva kralju Karlu IV. 21. listopada 1918., predvođenog čelnikom (frankovačke) Čiste stranke prava, dr. Aleksandrom Horvatom, dobio pristanak za proglašenje zemalja Zvonimirova kraljevstva.⁷ Kasnijim razvojem političkoga djelovanja pravaštva i trijalizmu bliskih političara, mnogi razvijaju koncepte budućega uređenja države, među kojima se mogu naglasiti djela Nikole Zvonimira Bjelovučića i Ive Pilara. U nekim od tih djela možemo vidjeti naznake izgleda budućih državnih simbola, dok se kod drugih jasnije prikazuju heraldički i veksilološki prijedlozi, čija simbolika precrtava trijalističke težnje prema ravnopravnosti u K. u. K. monarhiji.

2. SLUŽBENE I POLUSLUŽBENE ZASTAVE I GRBOVI U K. U. K. MONARHIJI

SLIKA 1., Pomorske, državne i narodne zastave u K.u.K. monarhiji
(izv. HGS)

⁷ Fran Milobar, „Slava dr. Aleksandru Horvatu!“, *Hrvatsko pravo*, 20/1928., br. 5160.

2. 2. Zajednički i zasebni stjegovi K. u. K. monarhiji

Klasični državni i nacionalni simboli koji se pojavljuju u prvoj polovici 19. stoljeća u obliku trobojnih ili trotraknih zastava vrlo će se brzo proširiti kroz vjor revolucionarnih događanja, kao što je proljeće naroda.⁸ Iako je prisutnost trobojnih ili trotraknih zastava vidljiva i ranije, počevši od Nizozemske ili nama bliže uporabe crveno-bijelo-crvenog stijega u mornarici Habsburške Monarhije (slika 1).⁹ Taj nacionalni simbol u novim veksilološkim tumačenjima postaje narodni i nacionalni simbol Austrije, dok prethodna crno-žuta inačica postaje oznaka dinastičke pripadnosti vladarske loze. Obje temeljene na preuzimanju boja iz heraldičkih rješenja dovode do samostalne uporabe jednih ili kombinacije u stvaranju zajedničkih inačica kakve možemo vidjeti u klasičnim primjerima boja plamenaca na stjegovima koje koriste vladarske obitelji ili zajedničke vojske.¹⁰ Na drugoj strani, od učvršćenja mađarske crveno-bijelo-zelene trobojnice, te inačice postaju zasebne¹¹ u svim dijelovima određenima Austro-ugarskom nagodbom 1867. Njihova primjena u vojsci, u kombinaciji s dinastičkim i austrijskim bojama, najčešće je u plamencima zabilježena u 19. stoljeću, no češća uporaba počinje u 20. stoljeću,¹² dok se na carskim kraljevskim stjegovima javlja tek od 1915.¹³ U konačnici, zbog složenosti pri samom nazivu K. u. K. monarhije,¹⁴ i u njezinim se državnim simbolima očitava jednaka zamršenost (slika 2). Država koja je spoj povijesnih zemalja i državnih te naddržavnih saveza vezanih uz vladarsku lozu pokazuje svoju zamršenost i u heraldici, prikazom njezina velikog grba koji se u svojem najosnovnijem opisu sastoji od dinastičkoga nadgrba koji veže grbove dvaju državnih cjelina.¹⁵ No, često se koriste pojedine inačice koje spajaju heraldičke i veksilološke simbole u

8 Jelena Borošak – Marijanović, *Godina 1848. u Hrvatskoj*, Zagreb, HPM (1998), 68–69.

9 Karl Heinz-Hesmer, *Flaggen und wappen de rwelt*, Chronik Verlag, *München* (2008), 187.

10 Zvonimir Freivogel, *Austrougarska vojska u Prvom svjetskom ratu*, DI, Zagreb (2014.), 41.

11 Freivogel, *Austrougarska*, 42.

12 Jelena Borošak – Marijanović, *Dadoh zlato za željezo*, HPM, Zagreb (2011.), 461.

13 Lothar Baumgartner „Die Entwicklung der österreichischen Marine flagge“, *Militaria Austriaca*, br. 1., (1977.), 33–34.

14 Služben naziv države glasi *Die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder und die Länder der heiligen römischen Stephanskronen* (Kraljevstva i zemlje predstavljene u Carskom savjetu i zemlje svete ugarske krune svetog Stjepana).

15 *Ilustrovani list*, 2/1915, br. 49., 1168.

jedinstven primjer za cijelu K. u. K. monarhiju ili njezine dvije glavne cjeline.¹⁶ Službeno, kao što je vidljivo i u odredbama Hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868., koriste se tri zastave koje predstavljaju austrijsku i ugarsku-hrvatsku cjelinu.¹⁷

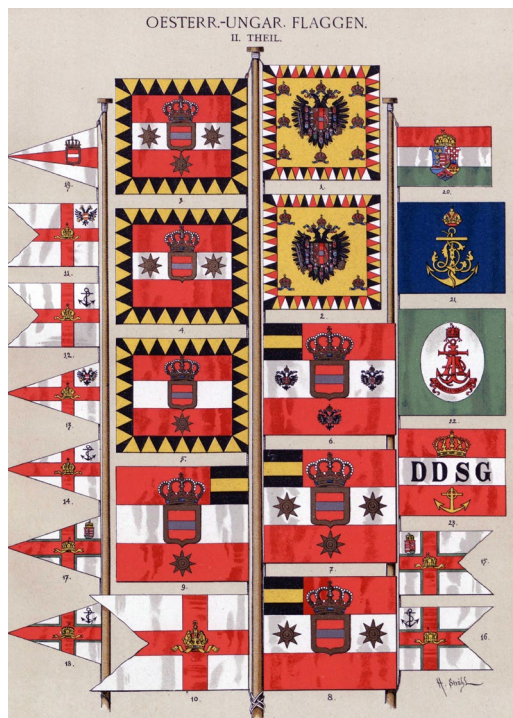

SLIKA 2., Novi grbovi propisani 1915. Zajednički srednji grb pokazuje heraldičko rješenje kompliciranog opisa i odnosa krunskih zemalja u Monarhiji (izv. IL)

¹⁶ *Ilustrovani list*, 4/2017, br. 2., 28. Na donjoj slici izvora možemo vidjeti izvješenu zastavu u trenutku prisege Karla IV., tijekom krunidbe u Budimpešti 1916. Izvješenu bijelu zastavu na kojoj se nalazi grb zemalja krune Stjepanove (također poznat pod nazivom veliki zajednički ugarsko-hrvatski grb), koja je omeđena plamencima u kombinaciji mađarskih i dinastičkih boja monarhije.

¹⁷ „Za raspravljanja zajedničkih poslova imade se uz ugarsku zastavu i sjedinjena zastava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razviti na zgradi, u kojoj se obdržava zajednički sabor zemaljah krune ugarske“, „Ugarsko-hrvatska nagodba“ 1868. godine, članak 63.

2. 3. Pomorski stjegovi K. u. K. monarhije

SLIKA 3., Ugarsko-Hrvatski srednji grb (do 1915.) na Mađarskoj trobojnici (zastava br. 20.), korišten na prostoru tzv Ugarskog primorja (izv. HGS)

Unatoč manjku službenoga jedinstvenoga stjegovnoga predstavljanja K. u. K. monarhije općenito, na području pomorskih zastava koristilo se nekoliko inačica koje su predstavljale Monarhiju u cjelini. Ratna mornarica većinom koristi crveno-bijelo-crvenu trotraknu zastavu s dodatkom (ili bez) okrunjenoga austrijskoga grba u istim bojama,¹⁸ kasnije se na tu zastavu dodaje tzv. arpadski okrunjeni grb kao predstavnik druge državne cjeline.¹⁹ Trgovačka mornarica službeno koristi klasičnu austrijsku i trotraknu inačicu koja počinje s crvenom te bijelom, dok je treća traka razdijeljena na crveno-zelena polja jednake veliči-

18 Borošak-Marijanović, *Dadoh*, 462.

19 Lothar, *Militaria*, 33–34.

ne. Ta se inačica ponekad koristi uz prisutnost stiliziranih austrijskih i ugarskih grbova. Upravo takva trgovačka zastava postaje jednom od osnova za promjene u trijalističkim prijedlozima. Druge česte inačice prikazuju ugarsku trobojnicu koju, iako nije službeno regulirana, uglavnom koriste strane tvrtke i službe vezane uz Rijeku²⁰ (slika 3) koja tada ima poseban status *Corpus Separatuma* u zemljama krune Ugarske.²¹ Druga neslužbena inačica prisutna na prostoru obale tadašnje Kraljevine Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Dalmacije hrvatska je trobojnica,²² njezina uporaba nije zabranjena, no regulirana je koncesijama i pravilnicima velikih brodarskih tvrtki kao što je Duboković Nadalini.²³

2. 4. Hrvatska trobojnica kao službena zastava od 1848. do 1918.

Uporabu hrvatske trobojnice crven-bijeli-plavi možemo kontinuirano vidjeti od 1848. Vidljiva je, primjerice, na litografiji koja prikazuje slavensku student-sku barikadu u Beču, predvođenu vjerojatno Dragojlom Kušlanom,²⁴ koja je prihvaćena u intelektualnim krugovima studenata, a kasnije i u ostalim građanskim krugovima, kao pokazatelj i simbol nacionalnih težnji, što vidimo i u objavi u „Narodnim novinama“ Ljudevita Gaja (slika 4).

Kroz instalacijsku zastavu²⁵ bana Josipa grofa Jelačića Bužimskoga ta zastava ulazi u službenu uporabu kao predstavnik ne samo narodnog korpusa već i države.²⁶ Iako postoji teza da svoju heraldičku opravdanost izvodi spajanjem grbova i zastava Hrvatske i Slavonije,²⁷ prije možemo vidjeti njezinu osnovu iz uporabe slavenskoga grba i izvođenja njegovih boja u plamence i vrpce, najče-

20 Hugo Gerard Ströhl, *Oesterreichisch-Ungarische Wappen rolle*, HGS, Beč (1895), tab. XXIII.

21 *Ugarsko-hrvatska nagodba*, 1868. god., članak 66.

22 U više izvora možemo vidjeti prisutnost inačica bez grba (npr. slika broda „Marietta D.“ izgrađenoga 1871.), sa šahiranim grbom (npr. slika broda „Erica“ iz Rijeke, sagrađenoga 1868.) ili s grbom Trojednice (fotografija parobroda „Hrvat“ iz 1892.)

23 Duboković Nadalini, „Jelsa i jelšanski jedrenjaci u XIX. st.“, http://www.nikodubokovic.com/jelsanski_jedrenjaci.html, pristupljeno 1. rujna 2017.

24 Borošak-Marijanović, *Godina*, 22.

25 Dvostrana trobojna zastava u bojama crven-bijeli-plavi, u obliku svečanoga konjičkoga guidona. Oblik se nastavlja na tradicionalne banske zastave, a razlika počiva u uporabi trobojnice u odnosu na jednobojnice (tradicionalno crvene). Na jednoj se strani nalaze pod jednom krunom povezana tri hrvatska povijesna grba i ilirski nadgrb, dok je na drugoj obiteljski i osobni grb bana.

26 Borošak – Marijanović, *Godina*, 68–69.

27 *TV kalendar*, (prilog o nastanku hrvatske trobojnice), urednik Vladimir Brnardić, Hrvatska televizija, Zagreb, 2. svibnja 2013.

šće u zastavama vojnih postrojbi.²⁸

SLIKA 4., Trobojna zastava crven-bijeli-plavi na Slavenskoj barikadi u Beču 1848., kasnije prihvaćena u Gajevim Narodnim novinama kao opće narodni simbol

Prestankom zabrane nacionalnih-narodnih zastava te dolaskom na bansku čast bana Josipa baruna Šokčevića 1860., njegov izbor slične inačice grba i zastave²⁹, kao pri instalaciji bana Jelačića, stvara uvjet i potvrdu kontinuiteta trobojnice u banskim zastavama koje u hrvatskoj veksilologiji čine glavni državni stijeg. Uz bansku zastavu počinje uporaba hrvatskih trobojnica kao narodnih,

28 Zastava požeških strijelaca (*Leibfahne*), početak 19. stoljeća. HPM. Dvostrana zastava, na jednoj se strani nalazi lik Bogorodice s Isusom i natpisom „PRO DEO REGE ET PATRIA“, dok je na drugoj strani okrunjeni crni dvoglavi orao sa slavonskim grbom (u svojoj je osnovi plav s dvije valovite srebrno-bijele grede i crvenom između njih) te inicijalima vladara „F II“. Upravo se te boje slavonskoga grba (crvena, bijela, plava i obrnuto) preslikavaju i u plamence, uz dodatak zlatne kao boje dinastijskoga predstavnika.

29 Zastave su gotovo identične, iznimka je što su na instalacijskoj zastavi bana Šokčevića grbovi bliže povezani, upućujući na heraldičku cjelinu. Na drugoj se strani nalazi obiteljski i osobni grb bana Šokčevića.

vojnih i državnih zastava. Jedina je veća razlika u uporabi grba koji ponekad (ovisno o inačici) ima ili nema ilirski nadgrb.³⁰ Prema slikama Sabora i bana, možemo zaključiti da je službena državna zastava koja je nosila grb imala obje inačice, no prednost se (pogotovo vezano uz vladara i ostatak Monarhije) davala onoj bez ilirskoga nadgrba³¹ (slika 5).

SLIKA 5., Sabor Kr. Hrvatske... 1848., Dragutin Weingärtner. Trobojna hrvatska zastava s okrunjenim grbom Trojedne Kr. Hrvatske, Dalmacije i Slavonije

Donošenjem Hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868. dolazi do nove potvrde i opisa izgleda službene zastave. Ona ocrtava tadašnji položaj Hrvatske u K. u. K. monarhiji. Uz ranije opisanu ulogu vezanu uz druge službene zastave Austrije i Ugarske, u nagodbi se određuje i njezin novi izgled u kojem ostaju jednaki grbovi, ovoga puta okrunjeni krunom sv. Stjepana.³² Iako nagodba navodi uporabu Stjepanove krune, u službenoj uporabi, ovisno o banu i vladi, najčešće se

30 Zastava zagrebačke narodne čete iz 1848. Dvostrana trobojna zastava, na jednoj se strani nalazi lik Bogorodice s Isusom, dok je na drugoj uz natpis „Za ustav i narodnu slobodu“ okrunjeni grb Trojednice s ilirskim nadgrbom u sredini.

31 Dragutin Weingärtner, *Hrvatski sabor 1848.*, ulje na platnu, 19. stoljeće. Na slici možemo vidjeti prostor u Sabornici uz prijestolje i baldahin te prisutnost državnih i dinastičkih zastava. Na državnoj se vidi heraldičkom krunom okrunjena zastava Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.

32 „U poslovih autonomnih imadu se unutra granicah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije upotrebljavati sjedinjene boje i grbovi istih kraljevinah, potonji providjeni krunom sv. Stjepana“. Ugarsko-hrvatska nagodba, 1868. god., članak 61.

koriste inačice s heraldičkom krunom (često u hrvatskim bojama)³³ koja se tu mači kao predstavnica Stjepanove krune. To vidljivo kršenje, često od strane županijskih vlasti, dovodi do nekoliko naputaka koji ističu uporabu Stjepanove krune. Među njima treba istaknuti naredbu Kr. hrvatsko-dalmatinsko-slavonske vlade, odjela za unutarnje poslove 19. srpnja 1876. o bojama zastave, kojom je reguliran njihov poredak i uporaba.³⁴ Naredbu te vlade i odjela od 16. studenoga 1876. o opisu i izgledu samoga grba,³⁵ naredbu iz 20. prosinca 1899. o položaju lijevoga i desnoga u heraldičkoj uporabi³⁶ i naredbu bana Ivana baruna Skerleca o izgledu i uporabi službene zastave 21. studenoga 1914.³⁷ Upravo će ove naredbe i službena uporaba imati utjecaj i osnovu pri trijalističkim prijedlozima. U vojsci koja je pod mnogo većim utjecajem i regulacijama koje propisuju zajednička vlada i sabor, koriste se pješačke zastave u kraljevskom hrvatskom domobranstvu koje na jednoj strani nose vladarev monogram, a na drugoj ugarsko-hrvatski grb. Hrvatska je pripadnost vidljiva u plamencima hrvatske boje koji omeđuju zastavu.³⁸

2. 5. Poluslužbena i neslužbena uporaba hrvatskih grbova i zastava u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji

33 Hrvatska zastava s grbom Trojedne Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, tisak na vunenoj tkanini, 173 x 369 centimetara, godina nastanka poslije 1876. (cca 1894.), HPM/PHM 11703. Trobojna zastava na kojoj se nalazi grb Trojednice, okrunjen heraldičkom krunom u hrvatskim bojama, oblik krune sličan je onom Austrije na pomorskim zastavama, uz dodatak hrvatskih boja.

34 Naredba Kr. hrvatsko-dalmatinsko-slavonske vlade, odjela za unutarnje poslove 19. srpnja 1876., br. 14045 „Da sve na zemaljskih cestah nalazeće se putokaze, brklje, stupove ili ine predmete, koji imaju biti provideni zemaljskim bojama, ako propisane boje na sebi ne nose, istima naličiti učini. Poredanje zemaljskih boja ima vazda takovo biti da je prva pruga crvena, druga biela, treća modra, četvrta opet crvena, pet biela itd.“

35 Naredba Kr. hrvatsko-dalmatinsko-slavonske vlade, odjela za unutarnje poslove 16. studenoga 1876. „Zemaljski grb nalazi se na štitu odozdo šiljastom i u tri polja razdijeljenom. Gornje polje na lijevo sadrži grb hrvatski sastojeći se iz crveno-bielih kocaka. Gornje polje na desno sadrži grb dalmatinski: tri krunjene leopardove glave na modrom polju. Doljne poprečno polje sadrži grb Slavonije sastojeći iz naravnim bojama boja disane od desna na lijevo koracajuće kune na crvenom polju, iznad i izpod istog srebrna pruga u modrom polju predstavljajući rieku Savu i Dravu, a u gornjem modrom polju zvijezda Danica. Nad ovim štitom nalazi se kruna sv. Stjepana.“

36 Naredba Kr. hrvatsko-dalmatinsko-slavonske vlade, odjela za unutarnje poslove 16. studenoga 1876., br. 82654. „...da se rieči lijevo i desno imaju razumievati heraldički, a ne od gledaoca.“

37 Naredba bana Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 21. studenoga 1914., br. 8378., članak 1. „...jeste crveno-bijelo-modra u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji narodna zastava, koja se sa sjedinjenim grbovima Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, providena krunom sv. Stjepana, u poslovima autonomnim imade upotrebljavati za službenu zastavu. Spomenutu narodnu zastavu može doličnim načinom upotrijebiti svatko.“

38 Dubravka Peić Čaldarović, Nikša Stančić, *Povijest hrvatskog grba*, Školska knjiga, Zagreb (2011), 165.

Iako su s vremenom vrlo strogo određeni oblik i način uporabe grba i zastave, već od samoga početka uporabe u 19. stoljeću, u samoj narodnoj, no često i općinskoj i županijskoj uporabi, dolazi do velikih odstupanja i nepravilnosti. Već ranije napomenut primjer uporabe grba Trojednice s heraldičkom krunom kao predstavnikom krune sv. Stjepana (slika 6), prvi je korak vizualnoga osamostaljenja i različitosti.

SLIKA 6., Hrv. zastava s okrunjenim grbom Tro. Kr. Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Kruna na grbu je heraldička umjesto Stjepanova (poslije 1876., izv. HPM)

U tom primjeru, na različitim fotografijama i razglednicama možemo vidjeti i tipove zastava čiji je grb prikazan samo kao onaj hrvatski (šahirani), korišten ponekad na pomorskim zastavama³⁹ ili na onima kopnenima.⁴⁰ Veći događaji koje u Zagrebu možemo popratiti s obzirom na vrste grbova i zastava često su

39 Antoine Rouxe, *Brod Enrica*, (izgrađen 1868. u Rijeci), ulje na platnu, 1892.

Prikazuje hrvatsku trobojnicu sa šahiranim bijelo-crvenim grbom Hrvatske, okrunjen heraldičkom krunom.

40 Fotografije s proslave 30. godišnjice Hrvatskog sokola, Umjetnički paviljon u Zagrebu, 1904. Možemo vidjeti različite grbove i zastave, među njima i one šahirane srebrno-crvene Hrvatske, okrunjene heraldičkom krunom.

pravaške manifestacije. Zastavu s grbom Trojednice nerijetko koriste različite organizacije u inačicama s krunom (primjer heraldičke ili tipološke)⁴¹ ili pak bez krune.⁴² Još jedan primjer koristi grbove tadašnjih (po shvaćanju i težnji) hrvatskih zemalja, te time Hrvatske, Bosne (i Hercegovine), Dalmacije i Slavonije.⁴³ Takav će primjer često koristiti kasniji domobranski pokret između dvaju svjetskih ratova. Dobro je istaknuti da u heraldiku krajem, a pogotovo početkom 20. stoljeća, u neslužbenu uporabu ulaze primjeri grbova sa stiliziranim tzv. Zvonimirovom krunom (ili starohrvatskom krunom).⁴⁴ Još jedan zanimljiv primjer koji će svakako utjecati i na trijalističke prijedloge (pogotovo one kasnije) pečat je s grbom iz vremena ustanka Eugena Kvaternika 1871. godine.⁴⁵

2. 6. Hrvatska trobojnica u Dalmaciji kao predstavnik K. u. K. monarhije u pomorstvu

U priobalju te Dalmaciji vrlo brzo nakon 1848. počinje uporaba hrvatske trobojnice pod utjecajem vala narodnoga duha i jedinstva. Tek u drugoj polovici 19. i ponegdje početkom 20. stoljeća počinje važnija službena uporaba u lokalnoj upravi. Vrhunac dugogodišnje borbe za nacionalna i narodna prava i u hrvatskom heraldičkom i veksilološkom značenju u Dalmaciji doseže vrhunac pobjedom narodnjaka u Splitu i donošenjem odredbe o gradskoj zastavi, tradicionalno hrvatskoj trobojnici s grbom Splita.⁴⁶ Unatoč kasnom dolasku u službenu uporabu, trobojnica u višim upravnim središtima i vlasti postaje jednim od glavnih predstavnika u trgovačkoj mornarici K. u. K. monarhije, ne samo na Jadranu već i izvan granica. Ovu tvrdnju najbolje možemo potkrijepiti činjenicom da se u hrvatskim brodarskim tvrtkama nalazi najveći broj brodo-

41 Fotografija otvaranja Hrvatskog doma u Punta Arenasu, 1915. Možemo vidjeti nekoliko hrvatskih trobojnica s grbom Trojednice.

42 Fotografija vojne glazbe u Boki Kotorskoj 1910. Prikazuje glazbenike s hrvatskom trobojnicom u pozadini, u čijoj se osnovi nalazi grb Trojednice bez ikakve krune.

43 Razglednica, crkvena tematika, sitotisak u boji, Zagrebačka nadbiskupija, oko 1910. Razglednica prikazuje grb sačinjen od četiriju povijesnih hrvatskih grbova te lika Isusa u sredini, uz natpis na zastavnoj vrpici iznad grba „Kuća srca Isusova“.

44 Grkokatolička katedrala u Križevcima, neogotičko klerikalno prijestolje, 19. stoljeće. Na zabatu iznad prijestolja nalazi se grb Trojednice okrunjen tzv. krunom Zvonimirovom.

45 *Akt Narodne vlade*, papir, tinta, pečat-otisak, 1871. Prikazuje grb Narodne vlade pod vodstvom Kvaternika s okrunjenim grbom Trojednice, na čijoj se sredini nalazi nadgrb s prikazom heraldički desno okrenutoga orla čiju osnovu čini prema gore šahirani polumjesec.

46 Frano Baras, „Teško je bilo Hrvatom biti“, *Vijenac*, br. 433, <http://www.matica.hr/vijenac/433/tesko-je-bilo-hrvatom-biti-1610/>, pristupljeno 1. rujna 2017.

va s jedrima na istočnoj obali Jadrana.⁴⁷ Posebnost i zaslužnost među brojnim obiteljima i voditeljima brodarskih tvrtki ima obitelj Duboković Nadalini iz Jelse (otok Hvar), čiji je ugledni pripadnik kapetan Nikola vitez Duboković bio član i prvi Hrvat u najprestižnijem *yaht klubu* u tadašnjoj K. u. K. monarhiji.⁴⁸ Njegove zasluge i veze dovele su do toga da od „pomorskih vlasti“ u Trstu dobiva dopuštenje da na svojim brodovima obučava kadete⁴⁹ koji su, ako su željeli i pokazali sposobnost, imali izravan upis na Tršćansku akademiju, bez pohađanja ostalih pomorskih škola.⁵⁰ Njihov sustav i praksa uporabe zastava, slično kao i kod drugih brodarskih tvrtki, bili su zasebni i autonomni. Prema vidljivim slikama i izvorima, na visokim se jarbolima vijorila hrvatska trobojnica (često i s hrvatskim grbom), dok je krmena bila crveno-bijelo-crvena trotrakna (austrijska) zastava. U svečanim prilikama isticana je i hrvatska trobojnica s obiteljskim grbom.⁵¹ Takva je praksa tipična i za druge brodarske tvrtke i obitelji, kao i nagli rast i privagu na istočnoj obali Jadrana,⁵² što možemo vidjeti i u veksilološkom primjeru broda „Giorgio M.“, vlasnika Frane Maroevića.⁵³ Ako uzmemo u obzir sve ove činjenice, možemo pretpostaviti da uloga hrvatske trobojnice nije bila samo ukrasna već je služila i kao oznaka jadranske trgovačke flote K. u. K. mornarice u vlasništvu hrvatskih brodarskih tvrtki. Samim tim što nikada nije zabranjeno njezino isticanje, može se pretpostaviti da se uz službeno stjegovlje poluslužbeno koristila i trobojnica. Njezina uporaba na brodovima u inačicama s drugim zastavama vidljiva je kao temelj u pojedinim trijalističkim prijedlozima.

47 Duboković Nadalini, „Jelsa i jelšanski jedrenjaci u XIX. st.“, http://www.nikodubokovic.com/jelsanski_jedrenjaci.html, pristupljeno 1. rujna 2017.

48 Lukrecija Benković Duboković, *Yaht geschwader, More*, 2002.

49 Duboković Nadalini, „Jelsa i jelšanski jedrenjaci u XIX. st.“, http://www.nikodubokovic.com/jelsanski_jedrenjaci.html, pristupljeno 1. rujna 2017.

50 Duboković Nadalini, „kapetan Niko vitez Duboković“, http://www.nikodubokovic.com/kapetan_niko_dubokovic.html, pristupljeno 1. rujna 2017.

51 Hrvatska trobojnica s obiteljskim grbom Duboković, vuna, svila, 19. stoljeće, zbirka obitelji Duboković, Jelsa.

52 Mladen Domazet, *Stari Grad na Hvaru, Otočni grad na razmeđu 19. i 20. stoljeća*, Muzej Staroga Grada, Stari Grad (Hvar) (2011.), 44–59.

53 Domazet, *Stari*, 54. Slika brik-škunera „Giorgio M.“, pri uplovljavanju u Veneciju, istaknute su dvije zastave. Prva je hrvatska trobojnica s okrunjenim austrijski grbom, druga je tzv. austro-ugarska trgovačka zastava.

3. TRIJALISTIČKI PRIJEDLOZI I NJIHOVO HERALDIČKO I VEKSILOLOŠKO TUMAČENJE

Iako trijalizam postoji već u to vrijeme kao političko-ideološka odrednica u kojoj se kao prvo označuje stvaranje treće državne jedinice (ili cjeline), pojedini autori, smatrajući se pobornicima trijalizma, teže i uspostavi više od triju državnih jedinica u K. u. K. monarhiji. Također, valja napomenuti da se pojedini autori, iako se ne smatraju pobornicima trijalizma, u svojim djelima zalažu za trijalistički koncept državnog preuređenja ili onaj nalik na njega. U daljnjem su tekstu zasebno navedeni najvažniji prijedlozi na temelju kojih se može odrediti jasna rekonstrukcija veksiloloških trijalističkih prijedloga, ili se barem može pretpostaviti kakva bi ona mogla biti.

3. 2. Prijedlog Ante Starčevića

Ante Starčević u svojim se djelima zalagao za državnu samostalnost koju smatra ključnom stavkom svakog slobodnog naroda.⁵⁴ No, smatrao je da veza Kraljevine Hrvatske treba biti održana u nekoj naddržavnoj formi⁵⁵ ili pak personalnoj uniji vezanoj u osobi vladara iz habsburško-lotarinške loze s drugim državnim cjelinama u K. u. K. monarhiji.⁵⁶ Unatoč promjenama mišljenja, ovisno o političkoj situaciji, jasno je da se u svojoj ideologiji zalaže za oblik države bliži monarhiji nego republici.⁵⁷ U svojem konceptu državnosti ključnim smatra uključenje ne samo svih povijesnih zemalja⁵⁸ već i onih narodnih u kojima su Hrvati prisutniji. Državno uređenje počiva na zakonski uređenoj državi, s moralnim obvezama njezinih građana i posebno službenika.⁵⁹ Upravno se uređenje dijeli hijerarhijski: država, županija, općina, tražeći jednak i pravedan odnos od gore prema dolje i obrnuto.⁶⁰ U svojim prijedlozima prekida s dotadašnjom ulogom

54 Starčević, Izabrana, 416–418.

55 Starčević, Izabrana, 475–476.

56 Starčević, Izabrana, 459–460.

57 Starčević, Izabrana, 428–429.

58 Starčević, Izabrana, 428–430.

59 Starčević, Izabrana, 437–438.

60 Starčević, Izabrana, 431.

plemstva koju smatra povlašćenom.⁶¹ Smatra da suverenost države i samog vladara potiče jedino i isključivo iz naroda,⁶² čime možemo vidjeti da u svojim prijedlozima Sabor predstavlja najvažnije središte zakonodavne vlasti, ali i izvora vlasti svih drugih nositelja. U vojsci traži izražen duh odanosti domovini, politiku i generale ne odvoja, no napominje da je potreba njih samih da odvoje ta dva polja i da ne dolaze u sukob među sobom.⁶³ Riječ je o prijedlozima koji više nose ideološko-filozofske prijedloge ustroja buduće samosvojne jedinice, čiji odnos prema Austriji i Ugarskoj gleda pozitivno kao prema federaciji.⁶⁴ Ni u veksilološkom ni u heraldičkom pregledu ne postoje dovoljno jasni pogledi Starčevića koji bi se odrazili i na ta područja državnih simbola i institucija. Pretpostavku možemo temeljiti na odnosu Hrvatske prema drugim zemljama, kao izuzetak samostalne države, nju se može prihvatiti jedino kao dio federacije. Svaki pokušaj stvaranja jedinstvene zastave za više državnih cjelina sigurno otpada. Time nam ostaje pretpostavka da zastava može biti u obliku trobojnice s inačicom jedinstvenoga šahiranoga grba ili grbova kraljevinskih ili povijesnih zemalja. Kako se radi o praznom prostoru za pretpostavku, veksilograf ovdje ima slobodu, no svaki rezultat izlazi s izrazito povijesnim neutemeljenjem.

3. 3. Prijedlog Ive Pilara

Ivo Pilar jedan je od istaknutijih hrvatskih političara, povjesničara, ideologa i sljedbenika pravaške politike koji je u svojim djelima postavio temelje hrvatske geopolitičke znanosti. Iako pod utjecajem pravaške misli, svoj prijedlog uređenja dualističke K. u. K. monarhije temelji na spoju državno-povijesnoga prava Kraljevine Hrvatske i realnosti koju tadašnja političko-vojno-društvena prilika predstavlja.⁶⁵ U pojedinim radovima postavlja klasično trijalističko rješenje prema kojem se Trojedinoj Kraljevini Hrvatskoj, Dalmaciji i Slavoniji pridružuje Bosna i Hercegovina⁶⁶ (slika 7), dok u djelu „Južnoslavensko pitanje i Veliki rat“, postavlja drukčiji pogled prema stvaranju treće državne cjeline u Monarhiji.

61 Starčević, *Izabrana*, 439–440.

62 Starčević, *Izabrana*, 455–458.

63 Starčević, *Izabrana*, 467.

64 Starčević, *Izabrana*, 476.

65 Ivo Pilar, *Južnoslavensko pitanje i Veliki rat*, UB, Beč (1918.), 380–340.

66 Ivo Pilar, *Svjetski rat i Hrvati*, KMB, Zagreb (1917.), 108–110.

SLIKA 7., Pilarov prijedlog preustroja dualne Austro-Ugarske Monarhije

Upravo u tom djelu ističe da uz geopolitičku prijetnju raspada K. u. K. monarhije pod utjecajem Italije s jedne i Srbije s druge strane, Monarhiju najviše pogađa trenutna upravna podjela hrvatskih zemalja u dualističkom sustavu. Rješenje toga gorljivoga pitanja, iako otklanja trijalistički prijedlog ujedinjenja svih južnoslavenskih zemalja,⁶⁷ vidi u ujedinjenju Hrvatske, Slavonije, Dalmacije te Bosne i Hercegovine u jednu zasebnu (treću) državnu cjelinu.⁶⁸ Njezin najbrži put prema ujedinjenju vidi u tom trenutku sjedinjenjem Kr. Hrvatske i Slavonije te Kr. Dalmacije s Bosnom i Hercegovinom, čiji posebni položaj daje

67 Pilar, Južnoslavensko, 364–371.

68 Pilar, Južnoslavensko, 387.

osnovu oslobođenu prevage ijednog utjecaja u K. u. K. monarhiji.⁶⁹ Uzima i nadopunjuje slične prijedloge prema kojima ta treća državna jedinica postaje nerazdruživo povezana s Austrijom i Ugarskom. Vladar imenuje jednog člana habsburško-lotarinške loze hrvatskim vojvodom⁷⁰ koji bi vodio upravu i imenovao hrvatskoga bana u prijelaznom stadiju. Austrija i Ugarska bi imale pravo na veto (zaustavljanje i dodatno propitivanje) donesenih zakona u posve autonomnoj jedinici, čiji predstavnici sudjeluju u raspravama zajedničkih poslova za cijelu K. u. K. monarhiju.⁷¹ Naziv te treće cjeline koju vode Hrvati nosila bi naziv „Jedinstveno zajedničko područje Kraljevine Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Herceg-Bosne“.⁷² U svojem je tumačenju detaljnije opisao čak i naslove kao što je „hrvatski vojvoda“. Osim punog imena, nije se doticao ostalih državnih simbola. Veksilološko i heraldičko tumačenje ovisno je o pretpostavkama jer ne postoji nijedan konkretan spomen grba i zastave. Jedino je vidljivo da se radi o državi temeljnoj i vođenoj hrvatskom politikom te da ju ključno tvore četiri cjeline, Kraljevina Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Bosna i Hercegovina, te da je to glavna osnova i pri bilo kakvoj heraldičkoj pretpostavki. Jedinu usporedbu sa zastavama koje koriste te četiri hrvatske povijesne i upravne cjeline možemo vidjeti u kasnijoj zastavi Hrvatskog domobrana za Južnu Ameriku iz 1934.⁷³

3. 4. Prijedlog Nikole Zvonimira Bjelovučića

Nikola Zvonimir Bjelovučić istaknuti je hrvatski povjesničar i etnolog, u prvome redu pobornik pravaških načela, kasnije pristalica HSS-a. Do 1918. zagovornik je trijalističkoga preustroja K. u. K. monarhije, dok ulaskom u novu državu, Kr. SHS, zagovara trijalističko rješenje narodnosnoga pitanja u Jugoslaviji. U svojem djelu „Trijalizam i hrvatska država“ Bjelovučić detaljnije od svih dotadašnjih prijedloga ulazi u oblik, opseg, zakone, naziv, simbole, upravu i vladu predložene treće državne cjeline. Prema Bjelovučiću, vladarsko pravo pripada samo habsburško-lotarinškoj lozi. Kao vladar, nosio bi naslov „car Austrije, kralj Ugarske, kralj Hrvatske“, ili „car i kralj Austro-Ugarsko-Hrvatske Monar-

69 Pilar, *Južnoslavensko*, 397.

70 Pilar, *Južnoslavensko*, 398. „Dux illustris totius regni Croatiae, Sclavoniae, Dalmatiae, Ramae et Culmae“.

71 Pilar, *Južnoslavensko*, 398.

72 Pilar, *Južnoslavensko*, 399.

73 Peić, Stančić, *Povijest*, 188. Hrvatska trobojnica u čijoj se sredini nalazi štit s nadgrbom Hrvatske te grbovima Bosne i Hercegovine, Dalmacije i Slavonije.

hije“.⁷⁴ Mora ga pomazati hrvatski primas u Zagrebu, gdje se treba potpisati na hrvatsku krunidbenu zavjernicu pred Saborom. Opseg treće hrvatske jedinice u K. u. K. monarhiji obuhvaća prostor tadašnje Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Istre i slovenskih zemalja, s tim da prostor Trsta i zapadne Istre (nastanjen Talijanima) postaje Tršćanska autonomna županija.⁷⁵ Niža upravna podjela bila bi na županije.⁷⁶ Sabor bi činili samo izabrani zastupnici,⁷⁷ dok bi se vlada sastojala od „bana, podbana i hrvatskih ministara“.⁷⁸ Važna je promjena i u prijedlogu vezanom uz zajedničke poslove, ministre, institucije, Sabor i udio financiranja. U djelu se nalaze i različite predložene zastave i naputci za izradu zastava. Tako naputak predlaže da bi sve općine bile autonomne te bi donijele samostalnu odluku o svojoj službenoj zastavi.⁷⁹ Državni grb i zastavu predložene treće hrvatske cjeline u K. u. K. monarhiji čini hrvatska crveno-bijelo-plava trobojnica s okrunjenim šahiranim hrvatskim grbom. Ta se zastava koristi u službenoj državnoj, upravnoj, vojnoj i pomorsko-trgovačkoj uporabi na prostoru predložene treće državne cjeline.⁸⁰ Moguća rekonstrukcija opisanoga grba vidi se na slici 8.

Takav primjer zastave vrlo je čest na brodovima u vlasništvu hrvatskih brogarskih tvrtki na Jadranu, opisanih u ranijem tekstu. Predložena zastava mornarice u osnovi je crvene boje te s obje strane nosi natpis A-H-C (*Austria, Hungaria, Croatia*).⁸¹ Moguću rekonstrukciju opisane zastave prikazujem na slici 9. Uzor te zastave u vladarskim je stjepovima koji koriste monograme, kao i u zastavama brogarskih tvrtki.

74 Bjelovučić, *Trijalizam*, 7.

75 Bjelovučić, *Trijalizam*, 8–10.

76 Bjelovučić, *Trijalizam*, 9.

77 Bjelovučić, *Trijalizam*, 10.

78 Bjelovučić, *Trijalizam*, 11.

79 Bjelovučić, *Trijalizam*, 15.

80 Bjelovučić, *Trijalizam*, 14–15.

81 Bjelovučić, *Trijalizam*, 11.

SLIKA 8., Hrvatski grb okrunjen heraldičkom krunom. Kao pomorska zastava korištena je od 19. st. na Jadranu, prema Bjelovučiću koristila bi se kao i državna

SLIKA 9., Rekonstrukcija mogućeg izgleda Bjelovučićevoga prijedloga trijalističke pomorske zastave

Uporabom tipografskoga prijedloga trojne monarhije riješeno je pitanje zajedničkoga predstavljanja. Među predloženim zastavama nalazi se i ona diplomatska koja bi predstavljala K. u. K. monarhiju u cjelini tijekom prisutnosti poslanika. Slično kao i kod prethodne zastave, zastavu čine slova A-H-C, dok je osnova na kojoj su položeni modre boje.⁸² Primjer rekonstrukcije takve zastave može se vidjeti na slici 10. Bjelovučić u svojim prijedlozima vidljivo pokazuje utjecaj tradicije i uporabe inačica hrvatskih zastava na Jadranu, pogotovo onih prisutnih na brodovima hrvatskih brodarskih tvrtki. Zajedničke inačice za predloženu trijalističku K. u. K. monarhiju najvjerojatnije uzima na uzorima proizišlima iz tradicije brodarskih oznaka ili stjegova s inicijalima.

SLIKA 10., Rekonstrukcija mogućeg izgleda Bjelovučićevoga prijedloga trijalističke diplomatske zastave, čime bi Monarhija dobila jedinstven veksilološki simbol

82 Bjelovučić, *Trijalizam*, 12.

4. ZAKLJUČAK

Nikada ostvarena težnja, ponajprije Hrvata, za preuređenjem dualističke K. u. K. monarhije u trijalističku završava na neprovedenoj potpori kralja Karla IV. 1918. i skorim raspadom Monarhije prestankom svih takvih težnji. Ona nam je ostavila zanimljiv uvid, ne samo u upravnu reformu već i pokušaje promjene i prilagodbe državnih simbola od imena, pa u koncu kod nekih primjera grba i zastave. Iako u većini trijalističkih ili trijalizmu sličnih prijedloga nemamo čiste prijedloge budućih izgleda grbova i zastava, pojedini posebni nazivi (države) i odredbe omogućavaju nam važnije nagađanje. Najbolji primjer trijalističkoga predloška u kojem imamo i jasan heraldički i veksilološki prijedlog onaj je Nikole Zvonimira Bjelovučića koji vidljivo temeljeći svoj prijedlog na utjecaju hrvatske veksilološke tradicije 19. stoljeću u Dalmaciji pokazuje pojednostavljenje hrvatskoga grba na jedan šahirani grb (nacionalni), u odnosu na povijesne ili kraljevinske. Takav će se nastavak pokazati ostvarenim u jednom sasvim drugačijem konceptu trijalističkoga uređenja heraldičkih i veksiloloških rješenja, u grbovima i zastavama Države SHS te kasnije Kraljevine SHS/Jugoslavije. U njima se posebno ističe rješenje uporabe spojenih triju nacionalnih grbova u odnosu na povijesne, što je vidljivo i u ocrtavanju imena te države i naslova koji vladar nosi. Iako politički i pravno ne slijedi trijalnu jednakost koju nosi na svojim državnim obilježjima, svakako možemo zaključiti da takav način razmišljanja ima svoje uzore u prethodnim željama i težnjama reforme K. u. K. monarhije.

Vexillological analysis and reconstruction of trialist proposals until 1918

Abstract: The article researches various trialistic proposals concerning heraldic and vexillological interpretations of state symbols proposed or discussed in these proposals. Considering the political influences that arise during the times of great heraldic and vexillological changes in the symbols of the K.u.K. monarchy during the 19th and 20th centuries, an additional comparative analysis and explanation of some of the trialist propositions are possible. The article ultimately draws on the parallel of how this experience influenced the making of new state symbols created in the new founded States after the collapse of the Monarchy in 1918.

Keywords: *Trialism, Reconstruction of flags, Vexillology, Austria-Hungary, Kingdom of Croatia*